

Ainekohtaiset vinkit

Äidinkieli ja kirjallisuus

Vinkki 1: Kirjoitustaidon apuri

Vinkki 2: Lukutaidon apuri

Vinkki 3: Käsiteapuri

Vinkki 4: Kirjallisuushistorian opettamisen apuri

Vinkki 5: Kielitaidon apuri

Vinkki 6: Puhe- ja vuorovaikutustaitojen apuri

Vinkki 7: Opettajan yleisapuri

Äidinkieli ja kirjallisuus

Vinkki 1: Kirjoitustaidon apuri

Vinkki 2: Lukutaidon apuri

Vinkki 3: Käsitateapuri

Vinkki 4: Kirjallisuushistorian opettamisen apuri

Vinkki 5: Kielitaidon apuri

Vinkki 6: Puhe- ja vuorovaikutustaitojen apuri

Vinkki 7: Opettajan yleisapuri

VINKKI 1

Äidinkieli ja kirjallisuus

Kirjoitustaidon apuri

Kirjoitustaidon vastauksen prosessointia

Ohje opiskelijoille: Hyödynnä tekoälyä ideointisi avuksi, jos haluat. Kokeile seuraavia kehoitteita:

- *Olen lukiolainen ja kirjoitan äidinkielen oppiaineessa kirjoitustaidon vastausta. Mikä on tehokas tapa suunnitella kirjoitustaidon vastausta?*
- *Mistä minun kannattaa aloittaa suunnittelu?*
- *Olen valinnut aiheekseni [kirjoita tähän valitsemasi aihe]. Minkälaisista näkökulmista voisin asiaa tarkastella? (Valitse näistä yksi päänäkökulmaksesi.)*
- *Valitsen päänäkökulmaksi [näkökulmasi]. Minkälaisia käsittelynäkökulmia voisin hyödyntää kirjoitelmassani?*
- *Miten saan vastaukseeni omaa ääntä mukaan?*
- *Miten voin olla moniääninen? Minkälaisia esimerkkejä ja viittauksia voisin hyödyntää tästä aiheesta? Etsi minulle sopivia lähteitä.*
- *Anna minulle esimerkkejä erilaisista otsikointi-, aloitus- ja lopetustavoista.*
- *Mitä asioita minun täytyy huomioida, kun tarkistan, muokkaan ja hion vastaustani?*

VINKKI 2

Äidinkieli ja kirjallisuus

Lukutaidon apuri

Lukutaidon vastauksen prosessointia

- Suunnitellaan ensin itse lukutaidon vastauksen runko ja verrataan vastausta tekoälyn tuotokseen. Mietitään, mitä tekoälyn vastauksesta puuttuu ja miten sitä pitäisi hioa, jotta siitä tulisi erinomainen.
- Tekoäly voi auttaa myös opettajaa tekemään mallivastauksia esimerkiksi lukutaidon kokeisiin. Se ei tee suoraan hyvää jälkeä, vaan opettajan täytyy syöttää sille valmis rakenne ja opettaa jopa kulttuurisessa ja kriittisessä lukutaidossa. Se on kuitenkin hyvä apuri, kun täytyy kehitellä tehtävälle sisältöpiirteet tai esimerkkivastaus. Näitä kannattaa tehdä myös siksi, että oppii tunnistamaan, minkälaisia vastauksia tekoäly tekee.

Mallivastausesimerkki

Tiivistetty kehote: Kirjoitetaan yhdessä puheanalyysin mallivastaus lukiolaisille. Tehtävänantona on analysoida ja arvioida Mustafa Muusen puhetta Urheilugaalassa 17.1.2025

- a. Tarkastele puheen sisältöä ja perustelukeinoja.
- b. Tutki perustelukeinoja ja esioletuksia.
- c. Tutki puheen intertekstuaalisuutta.
- d. Tarkastele retorisia keinoja. Mikä vaikutus näillä on? Arvioi retoristen keinojen vaikutusta.
- e. Tarkastele puheen rakennetta. Arvioi rakennetta.
- f. Tarkastele puhe-esitystä ja puhetaitoa. Arvioi puhe-esitystä.

Tehdään tästä yhtenäinen lukutaidon vastaus. Vastaus kulkee kappaleittain ilman väliotsikoita. Jokaisessa kappaleessa tulee olla havainnot, esimerkkejä ja päätelmiä. Kappaleen lopussa on kokoava arviointi siitä, miten keino vakuuttaa kuulijan.

Aloita lähdeviittauksella ja kerro puheen aihe, pääväite ja tilanne. Kerro alkukappaleessa myös tavoite ja kohderyhmä. Toisessa kappaleessa voidaan käsitellä perustelukeinoja ja taustaoletuksia. Kolmannessa intertekstuaalisuus, neljännessä retoriset keinot, viidennessä puheen rakenne ja puhe-esitys.

Muokataan analyysiä.

1. Ota huomioon konteksti ja se, että Muuse on itse tummaihoisen ja somalitaustainen. Hän on saanut Suomessa koulutusta ja urheilla vastoin ennakkoluuloja ja vastoinkäymisiä.
2. Lisää Lasse Virenin voittovuosi.
3. Retorisia keinoja analysoivassa kappaleessa voisit tehdä havainnon kolmiportaisista listauksista, laittaa kaksoispisteen ja antaa sen jälkeen ainakin kaksi esimerkkiä.

Kehitelyjä kehoitteita

Huomioi kontekstin yhteys, kun tuot esiin viittauksen Martin Luther Kingiin ja hänen puheeseensa, jossa on samanlaisia rakenteita. Hänelläkin on unelma. Kytke nämä tiedot siihen tosiasiaan, että hän on tummaihoisen ja pyrkii purkamaan rasismia urheilussa ja yhteiskunnassa.

Tehdään nyt vähän tiiviimpi analyysi. Tehtävänantona on analysoida puheen kohdentamista. Huomioi sisältö, kieli ja sanaton viestintä. Muista myös konteksti! Jaa vastaus loogisiin kappaleisiin, joissa on ryhmitelty samankaltaiset havainnot, esimerkit ja päätelmät yhteen. Suositusmerkkimäärä on 2500 merkkiä ilman välilyöntejä.

Lisävinkki: Voit teettää tekoälyllä vastausmalleja yo-koetehtäviin, kun jaat sille hyvän vastauksen piirteet.

Ole äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja lukiossa. Hyödynnä oppaineen sisältöjä ja kirjoita mallivastaus opiskelijalle Mariskan ja Jenni Vartiaisen kappaleesta Missä muruseni on. Tehtävänanto: "Erittele sanoituksen äänteellisiä ja muita rakenteellisia ominaisuuksia. Vastauksen sopiva pituus on noin 2 000 merkkiä." Aloita ensimmäisessä kappaleessa lähdeviittauksella ja ilmaise sanoituksen teema. Vastaa kappaleen lopussa lyhyesti tehtävänantoon. Ryhmittele selkeästi vastauksen havainnot kappalejaoksi ja tee jokaisessa kappaleessa tehtävänantoon liittyvä havainto, anna siitä tarvittaessa esimerkki ja tee päätelmä eli analysoi äänteitä ja rakennetta. Käytä runoanalyysiin kuuluvia käsitteitä. Alla on listattuna hyvän vastauksen sisältöpiirteet: - -

VINKKI 3

Äidinkieli ja kirjallisuus

Käsiteapuri

Käsitteet käytäntöön

Kielimalli on hyvä havainnollistamaan käsitteitä.

- Tekoälyä voi pyytää listaamaan tekstianalyysin käsitteitä ja antamaan niistä esimerkkejä.
- Tekoäly voi myös toimia väittelyn vastapuolena ja esittää argumentteja, joita opiskelija voi kumota. Se voi myös arvioida opiskelijan argumentointia ja antaa palautetta sen vahvuuksista ja heikkouksista. Näiden avulla voi harjoitella käsitteitä ja myös arvioida niiden toimivuutta.
- Proosa-analyysi voi tuntua helpommalta, kun pyytää tekoälyä kirjoittamaan vaikkapa tarinoita eli käännetään proosa-analyysi toisin päin. Sille voi valmiiksi määritellä tiettyjä teemoja, kertojatyyppejä, kerronnan rakenteita, miljöitä, motiiveja jne. Jos vaikkapa omat kielikuvaesimerkit alkavat jo olla loppuun kulutettuja, tekoäly antaa niitä niin paljon lisää kuin ikinä haluaa.

VINKKI 4

Äidinkieli ja kirjallisuus

Kirjallisuushistorian opettamisen apuri

1. Aikakausien vertailu ja analyysi

- Oppilaat voivat pyytää tekoälyä vertailemaan eri kirjallisuusaikakausia (esim. romantiikka vs. realismi) ja analysoimaan niiden tyylipiirteitä.
- Voidaan tutkia, miten historialliset tapahtumat vaikuttivat kirjallisuuteen.

2. Kirjailija- ja teosanalyysit

- Tekoäly voi auttaa kirjoittamaan kirjailijaesittelyjä tai analysoimaan teosten teemoja, rakennetta ja tyylikeinoja.
- Oppilaat voivat pyytää tekoälyltä tiivistelmää klassikkoteoksista tai keskustella niiden merkityksestä eri aikakausina.

3. Tekstilajien ja tyylin harjoittelu

- Oppilaat voivat antaa tekoälylle tehtäväksi tuottaa tekstiä tietyn aikakauden tyyliin (esim. kirjoita runo romantiikan hengessä).

4. Testit ja tietovisat

- Tekoäly voi luoda monivalintakysymyksiä, väittämätehtäviä tai aukkotehtäviä kirjallisuushistorian aiheista.
- Oppilaat voivat testata osaamistaan keskustelemalla tekoälyn kanssa kirjallisuuden suuntauksista.

5. Keskustelut historiallisten kirjailijoiden kanssa

- Tekoäly voi simuloida keskustelua kuuluisien kirjailijoiden kanssa (esim. "Kysy Aleksis Kiveltä hänen romaanistaan *Seitsemän veljestä*").
- Oppilaat voivat esittää kysymyksiä ja saada vastauksia kirjailijan näkökulmasta.

6. Kirjallisten teemojen yhdistäminen nykypäivään

- Tekoäly voi auttaa analysoimaan, miten historialliset teokset liittyvät nykykirjallisuuteen ja -kulttuuriin.
- Voidaan vertailla klassikoita moderniin kirjallisuuteen tai elokuvaan.

Simuloi keskustelua kirjailijan kanssa. Ole Minna Canth. Lähetä viesti nykyajan naiselle pohjautuen teoksissa käsittelemiisi teemoihin.

Minna Canth:

Rakas sisar nykyajassa,

Olen elänyt aikakaudella, jolloin naisen elämä oli sidottu kodin seiniin ja yhteiskunnan ankariin sääntöihin. Näin, kuinka tyttöjen koulutusta vähäteltiin, kuinka avioliitto saattoi olla vankila ja kuinka köyhyys murskasi unelmat. Kirjoitin siitä, mitä näin – jotta maailma muuttuisi.

Sinä elät toista aikaa, mutta kysyn: onko taistelu todella päättynyt? Vieläkö nainen joutuu valitsemaan vapauden ja hyväksynnän välillä? Vieläkö hänen tahtonsa mitataan toisten odotuksilla? Jos näin on, älä vaikene. Pidä kiinni oikeudestasi tietoon, toimeentuloon ja tasa-arvoon. Älä suostu häpeään, jonka yhteiskunta yrittää sinulle asettaa. Sinun äänesi on arvokas – käytä sitä!

Muista: maailma ei muutu itsestään. Se muuttuu, kun rohkeat naiset nousevat ja sanovat: "Minä en alistu."

Lämpimin terveisin,

Minna Canth

Anna esimerkkejä klassikoista, joita voisi analysoida rinnakkain. Olen kiinnostunut esim. historiallisista aiheista, rohkeudesta ja yksilönvapaudesta.

Tässä muutamia klassikkopareja, joita voisi analysoida rinnakkain historiallisten aiheiden, rohkeuden ja yksilönvapauden näkökulmasta:

1. Vapaustaistelu ja yksilön rohkeus

📖 Victor Hugo: *Kurjat* (1862) & Aleksis Kivi: *Seitsemän veljestä* (1870)

- *Kurjat* kuvaa Jean Valjeanin kamppailua vapautensa ja kunniallisuutensa puolesta vasten armotonta yhteiskuntaa.
  - *Seitsemän veljestä* kertoo nuorista miehistä, jotka haluavat elää vapaasti mutta joutuvat kohtaamaan yhteiskunnan vaatimukset.
- 🔍 Vertailukohtia: Yksilön ja yhteiskunnan välinen ristiriita, kasvu ja rohkeus vastoinkäymisissä.

2. Historiallinen sarron kuvaus ja vapauden tavoittelu

📖 Harriet Beecher Stowe: *Setä Tuomon tupa* (1852) & Väinö Linna: *Täällä Pohjantähden alla* (1959–1962)

- *Setä Tuomon tupa* käsittelee orjuuden julmuutta Yhdysvalloissa ja yksilön vapauden kaipuuta.
  - *Täällä Pohjantähden alla* kuvaa Suomen yhteiskunnallisia muutoksia torppareiden näkökulmasta.
- 🔍 Vertailukohtia: Vapaustaistelun teemat, yksilön oikeudet historian myllerryksessä.

3. Naisen asema ja rohkeus vastustaa normistoa

📖 Charlotte Brontë: *Kotiopettajattaren romaani* (1847) & Minna Canth: *Työmiehen vaimo* (1885)

- *Kotiopettajattaren romaani* kertoo Jane Eyren kasvusta itsenäiseksi naiseksi patriarkalisessa yhteiskunnassa.
  - *Työmiehen vaimo* kuvaa naisen alistettua asemaa ja kamppailua oikeuksistaan.
- 🔍 Vertailukohtia: Naisen vapauden ja riippumattomuuden tavoittelu, yhteiskunnalliset esteet.

4. Vallankumous ja yksilön valinnat historian keskellä

📖 George Orwell: *1984* (1949) & Fjodor Dostojevski: *Rikos ja rangaistus* (1866)

- *1984* kuvaa totalitarismin varjossa elävän yksilön taistelua vapaudesta.
  - *Rikos ja rangaistus* pohtii yksilön oikeutta kapinoida järjestelmää vastaan rikoksen kautta.
- 🔍 Vertailukohtia: Vapaus ja vallan mekanismit, oikeudenmukaisuus ja yksilön vastuu.

VINKKI 5

Äidinkieli ja kirjallisuus

Kielitaidon apuri

Kielitaidon apuri

- ChatGPT:llä, Copilotilla tai Google Geminillä saa tehtyä esimerkiksi kielenhuollon testeihin monenlaisia tehtäviä. Toki esim. Socratic tai Quizzizz luo monivalintatehtäviä automaattisesti, kun vaan kertoo aiheen. Vielä pitää kuitenkin tarkistella, meneekö kaikki oikein.
- Muita keinoja opiskelijan oman kielitaidon itsenäiseen kehittämiseen:
  - Tekstin oikolukeminen ja korjaaminen kielimallin avulla (tietosuoja huomioiden).
  - Synonyymien ja vaihtoehtoisten ilmaisujen etsiminen.
    - "Ehdota synonyymejä ja parafraaseja sanalle 'merkittävä', jotta välttäisin toistoa."
  - Tekstin tiivistäminen.
  - Eriyttävien tehtävien tekeminen.

Esimerkki opiskelijalle sopivasta eriyttävästä kehotteesta:

Haluan harjoitella suomen kielen pronomineja ja kongruenssia. Voitko toimia valmentajanani ja räätälöidä harjoitukset taitotasolleni? Aloitetaan lyhyellä testillä: Anna minulle viisi eritasoista lausetta, joissa minun täytyy valita oikea verbimuoto tai taivutus. Anna minulle myös kolme monivalintakysymystä liittyen pronomien käyttöön.

Kun olen vastannut, arvioi suoritukseni ja kerro, mitkä kohdat menivät oikein ja missä minun kannattaisi kehittyä. Anna selityksiä ja esimerkkejä tarvittaessa.

Jos suoriudun hyvin, voit lisätä haastetta ja antaa monimutkaisempia lauseita tai uusia harjoitustyypppejä. Jos tarvitsen vielä harjoitusta, tee tehtävistä hieman helpompia ja anna lisää selityksiä.

Lopuksi tee yhteenveto vahvuuksistani ja kehityskohteistani ja ehdota, miten voin jatkaa harjoittelua.

VINKKI: Esim. ChatGPT:tä voi pyytää itse laatimaan sopivan kehotteen, jotta vastauksista tulee toivotunlaisia! →

Anna esimerkkiprompti, jolla opiskelija voi käyttää tekoälyä valmentajanaan opetellessaan pronomineja ja kongruensseja. Ota promptissa huomioon, miten harjoituksista voi tehdä personoituja ja tekoäly voi mukauttaa harjoituksia oppilaan taitotason mukaan.

Tässä muutama huvittava ja liioiteltu esimerkki englismeista, joita suomen kielessä kuulee joskus – varsinkin, jos joku yrittää kuulostaa "trendikkäältä" tai suoraan kääntää englannista ilman, että lause toimii suomeksi:

1. Suorat käännökset, jotka kuulostavat oudolta

- **"Se ei ole raketitiedettä."**
  - Englannista *"It's not rocket science."*
  - Suomessa parempi olisi: *"Ei se mitään ydinfysiikkaa ole."*
- **"Otan sen sadan prosentin."**
  - Englannista *"I'll take it 100%."*
  - Suomeksi: *"Olen täysin mukana."*
- **"Se on ihan piece of cake."**
  - Englannista *"It's a piece of cake."* (= helppoa)
  - Suomeksi: *"Helppo nakki."*
- **"Hän on niin iso kala pienessä lätäkössä."**
  - Englannista *"He's a big fish in a small pond."*
  - Suomeksi: *"Hän on isossa roolissa pienessä piirissä."*

VINKKI 6

Äidinkieli ja kirjallisuus

Puhe- ja vuorovaikutustaitojen apuri

ChatGPT:n ehdotuksia:

Puheiden ja esitysten valmistelu ja analyysi

 Tekoälyn rooli: Tekoäly voi auttaa opiskelijoita suunnittelemaan puheiden rakenteen, tarjoaa palautetta puheen selkeydestä ja tyylistä sekä ehdottaa parannuksia.

Toteutus:

- Oppilaat voivat pyytää tekoälyä luomaan puherungon, jolle opiskelija kirjoittaa puheensa.
- Esimerkkikehote: *"Tee puherunko aiheesta ympäristönsuojelu ja anna 3 pääargumenttia."*
- Puheen kirjoittamisen jälkeen oppilas voi syöttää sen tekoälylle ja saada palautetta puheen loogisuudesta, sen vaikuttavuudesta ja retorisisista keinoista.
- Tekoäly voi myös antaa palautetta puheen esittämisestä, kuten äänenkäytöstä, rytmistä ja ilmeistä, jos opiskelija esimerkiksi äänittää puheensa ja syöttää sen analysoitavaksi.

Väittelyharjoitukset tekoälyn kanssa

 Tekoälyn rooli: Tekoäly voi toimia väittelyn vastapuolena ja esittää argumentteja, joita opiskelija voi kumota. Se voi myös arvioida opiskelijan argumentointia ja antaa palautetta sen vahvuuksista ja heikkouksista.

Toteutus:

- Oppilas voi valita aiheen (esimerkiksi "Vapaan koulutuksen puolustaminen") ja pyytää tekoälyä esittämään vastakkaisia argumentteja.
- Esimerkkikehote: *"Käydään väittelyä siitä, onko ilmainen koulutus yhteiskunnalle taloudellisesti kestävä vaihtoehto."*
- Tekoäly voi tarjota perusteluja ja kysymyksiä, jotka haastavat opiskelijan, mikä auttaa kehittämään kriittistä ajattelua ja argumentoimista.

VINKKI 7

Äidinkieli ja kirjallisuus

Opettajan yleisapuri

Tekoäly opettajan yleisapurina

- Opetuksen suunnittelu, aikataulutus ja viestintä
- Tiivistelmien laatiminen aineistoista tai aiheista
- Keskustelukysymysten laatiminen aineistoista tai aiheista
- Eriyttävien tehtävien laatiminen
- Tehtävävariaatioiden laatiminen
  - o Pyydä esim. uusintakoetta tai rinnakkaisryhmiä varten samoista tehtävistä erilaisia variaatioita.
- Arviointikriteerien ja pisteytysten laatiminen
- Esitysmateriaalin, kuvituksen, animaatioiden ja videoiden tekstitysten luominen
- Erilaisten tekstien luominen (novelli, pakina jne.)
- Promptiapuri: Pyydä tekoälyä itse luomaan juuri oikeanlaisia kehoitteita, jotta saat haluamiasi vastauksia.